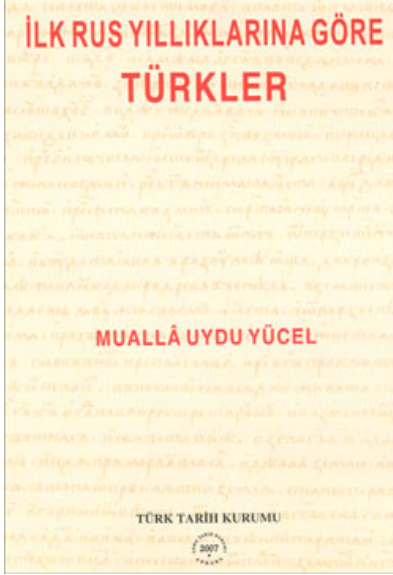


İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler

Osman Karatay*



Muallâ Uydu Yücel, *İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler*, TTK, Ankara, 2007.

Türkiye'nin en güçlü komşusunun, dünyanın ikinci büyük gücünün bulunduğu Doğu Avrupa, Soğuk Savaş'ın en 'sıcak' günlerinde dahi Türkiye'de ilgi çekmeyi başaramamış, ne tarihi, ne de güncel durumuyla ilgili bir merak uyanmamıştır.

* Yrd. Doç. Dr. Osman Karatay, Ege Üniversitesi, TDAE, İzmir.

Türk siyasi hayatında Moskova safında duranlar muhibbi oldukları Rusya'yı ve Doğu Avrupa'daki uydularını öğrenme ihtiyacı duymadıkları gibi (ki aralarında zaten tarihçi bulunmaz), yurtsever duruş sergileyenler de düşmanı tanıma gereği duymamışlardır. Bu aymazlığın doğal sonucu, dünyada belki benzeri olmayan bir vaka olarak, Türkiye'de Rusya veya Doğu Avrupa uzmanı yetişmemesi olmuştur. Bütün bir Cumhuriyet tarihi boyunca bu alanı tek bir isim temsil eder: Tatar asıllı bir göçmen olan Akdes Nimet Kurat. Kendisi, yakın dönemlere, hele Türk-Amerikan ilişkileri gibi bambaşka alanlara açılmakla birlikte, ağırlıklı olarak Ortaçağ çalışmıştır. Lakin Kurat'ın bu alanda öğrenci yetiştirmediği görülüyor. En büyük tarihçimiz olan, Başkurtların Bolşevik istilasına kadarki önderi olup sonra Türkiye'ye iltica eden Zeki Velidi Togan belki de Tatar kırgınlığının etkisiyle Doğu Avrupa çalışmalarına yanaşmamış, hep Türkistan'da kalmıştır. Daha da ilginç bir Macaristan öğrencisi olan İbrahim Kafesoğlu'nun bu alanı genel okumalar dışında büsbütün ihmal etmesidir ki, Türklerin yazdığı tek eski Bulgar tarihi kitabının ona ait olması bu hükmü değiştirmez (Bu kitap, *Bulgarların Kökeni*, iyi ama yetersiz bir derleme olup, zamanın getirdiği bir mecburiyet içinde yazılmıştır). Çinbilimci olan ve Büyük Hun ve Köktürk dönemleriyle uğraşan Bahaeddin Ögel'in Sekeller konulu çalışmasıyla bu alana katkısı bile ondan fazladır denilebilir. Son dönemin iki önemli tarihçisi olan Halil İnalçık ile İlber Ortaylı da bu konuda çekingen davranırlar. Erken dönemlerde yoğunlaşan İnalçık Kefe'nin ötesine adım atmazken, daha doğrusu Osmanlı tarihçiliği hudutlarının dışına çıkmazken, son döneme bakan Ortaylı ise Rusya hakkındaki engin bilgisini sadece Osmanlı çalışmalarında karşılaştırma maksatlı olarak aktarmaktadır. Hâlbuki onun Osmanlı ailesini veya Yerebatan sarnıcını bir tarafa, başka birilerine bırakıp, son dönem Rusya

tarihini kendi kalemle Türkçeye aktarması beklenirdi.

Son yıllarda ise bu alana ilgide ciddi bir ivme olduğu görülüyor ve bunu genç kuşak temsil ediyor. Halen en önemli Doğu Avrupa tarihçilerimizden birisi olan İstanbul Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Muallâ Uydu Yücel, işte bu kuşağın önde gelenlerinden birisi olarak, çok ciddi ve önemli bir çalışma ile tarihçiliğimizin önemli bir ihtiyacını giderdi. Eski Rus yıllıklarında yer alan Türklerle ilgili girimleri çevirerek, güzel düşünülmüş bir tasnif ile okuyucuya sundu. Yücel'in her şeyden önce Rus yıllıklarını Türkiye'ye getirerek büyük bir hizmet yaptığını kaydetmeliyiz. Zira TTK kütüphanesinde sadece *Povest Vremennx Let'in* ("Geçmiş Yılların Öyküsü"; taşıdığı önemden dolayı tarihçilikte *Ana Rus Vakayinamesi* olarak da bilinir ve Nestor adlı bir rahibe atfedilir) 1950 Lihaçev yayını bulunmaktadır. Bu yayının dayandığı Lavrent nüshasının Rusça bilmeyenler için faydalı olabilecek olan İngilizcedeki 1953 Samuel H. Cross yayını maalesef kimsenin ilgisini çekmemiştir. Yıllıkları bir araya toplayan *Polnoe Sobranie Russkix Letopisey* TTK'da bulunmamakta olup, sadece son cildi Bilkent Üniversitesi kütüphanesinde mevcuttur. Böyle bir ortamda Doç. Dr. Yücel'in her iki nüshasıyla birlikte temel eser olan *Poves'ti*, üç nüshasıyla birlikte ikinci sıradaki *Novgorod Yıllığı'nı* ve daha sonraki çağları anlatan ama ilk kısımlarında erken dönemleri de içeren *Radvižilov, Troits, Voskresen ve Nikon* yıllıklarını alıp getirmesi bile başlıbaşına büyük bir hizmettir. Bir süre Moskova'da kalan Yücel, buradaki zamanını hem Rusçayı en iyi şekilde, yerinde öğrenerek, hem de mümkün veçhile kaynak toplayarak geçirmiştir. Bu gayretinin semeresini ve sonucunu, onun son yıllarda ortaya koyduğu güzel eserlerde görmekteyiz. Hazar, Peçenek ve Kuman tarihleriyle ilgili makaleleri kaydedeğer çalışmalar olarak birbirini izliyor. Dolayısıyla, hiç başlanmamış ama aciliyeti olan bir işin, Rus yıllıklarının Türkçeye aktarılmasının

da kendisinden beklenmesi tabiidir ve Yücel bu görevi yıllar önce yerine getirmişti.

Rus yıllıklarında değinilen ve bin yıla yaklaşan zaman bölgesini üçe ayırmak mümkündür: Münferit Türk topluluklarıyla Kiev'in başını çektiği münferit knezliklerin ilişkide olduğu Moğol öncesi dönem, bütün Rusların Moğol hâkimiyetine girdiği Altınorda çağı ve çarkın tersine döndüğü, tüm Tatarların Rus esaretine düştüğü Moskof çağı. Elimizdeki kitap ilk dönemle ilgilidir. Yukarıda bahsedilen ilk iki kaynağın ve belli dönemler için büyük ölçüde veya tamamen *Poves'te* dayanan diğer kaynakların erken kısımlarının Türklerle ilgili bölümlerinin çevirisinden oluşmaktadır. Ortak olan başlangıç kısmı tamamen çevrilmiştir. Burada Mualla U. Yücel'i bilhassa tebrik etmek gerekiyor. Bu tür çalışmalarda 'ilgili' diye bir kayıt konulduğunda yazar genellikle sadece ilk bakışta ilgili gözükken yerleri almakta ve kendi anlayışına göre bir eleme yapmakta, sonuçta kaynağı onun çevirisi üzerinden kullanmak isteyenleri kendi seçtiği alana hapsedmektedir. Kuşkusuz çok önemli ve değerli çalışmalar olan Ramazan Şeşen'in *İslam Coğrafyacıları*, keza Yusuf Ziya Yörükân'ın *Ortaçağ'da Türkler* adlı eserleri (hocanın vefatından sonra düzenlenip yayınlanmıştır) maalesef böyle bir tercihle hazırlanmıştır. Burada eseri yayınlayanın ilgili görmeyip dışarıda bıraktığı haberler bir başka tarihçi tarafından ilgili olarak değerlendirilebilmektedir. Muallâ Hanım hem başlangıç vakayinamesini tastamam çevirmekle, hem de hem de daha sonraki kısımlarda içinde Türklerle ilgili bahsin bulunduğu paragrafları (yıl girimlerini) tamamen çevirmekle, işi kullanıcı açısından kusursuz hale getirmektedir. Bu eseri gören birisi, haberin ardını okumak için aslını görme ihtiyacı duymamaktadır. Yıllıkların içerik ortaklığından dolayı çıkacak teknik sorun ise, paragrafları Türk kavimlerine göre tasnif ederek aşılmış gözüküyor. Bu da kullanıcıya bir kolaylık sağlıyor. Örneğin yıllıklarda Oğuzları

(Guz, Tork) arayan bir kimse dizin yardımıyla da olsa hepsini taramak zorunda kalmıyor, doğrudan ilgili bölümü açıp okuyor.

Esasında, Rus tarihinin Türklerle ilgili bir senesinin bile bulunmadığını düşünürsek, yıllıkların yaklaşık tamamının çevrildiğini söyleyebiliriz. Rus devletinin başlangıcı ve gelişmesi iki hat üzerindeki bir süreç ile olmuştur. Bir tarafta Slav kabilelerinin kademeli olarak yüzyıllara yayılmış genişleme harekâtıyla doğu ve kuzeydeki Fin-Ugor kavimlerinin yurtlarına (şimdiki Ana Rusya) doğru ilerlemesi, bir taraftan da, 8. yy sonundan başlayarak İskandinav savaşçı-tüccarlarının (Viking, Vareng) suyollarını kullanarak şimdiki Ana Rusya ve Ukrayna'yı oluşturan topraklara sızmaları. Slav yayılmasında askeri ve siyasi bir boyut bulunmayıp, tamamen nüfus baskısıyla gerçekleşiyordu. Ortaçağ başlarında Polonya'dan Ukrayna'ya göçler bu baskıyı daha da artırmışa benziyor. Aynı şekilde, İskandinavya'da da ciddi bir nüfus yoğunluğu vardı ve Viking insanı çareyi denizlere açılıp başka yerlerde 'yemeklik' ve 'yurtluk' aramakta buluyordu. Fin körfezinden gelip, bin yıl sonra Deli Petro'nun Petersburg kentini kuracağı ağza gelerek Neva nehrine giren Vikingler, kendilerini Avrupa'nın en büyük gölü olan Ladoga'da buldular. Bu erken Ortaçağ sömürgecileri bu göle dökülen Volxov nehrine girdiklerinde ise başka bir göle, İlmen'e çıktılar. Bu göle güneyden dökülen Lovat' nehrine giren Viking kayıkları, uzun süre güneye doğru gittikten sonra eski dünyanın en stratejik noktalarından birine ulaştılar. Lovat'ın doğduğu hafif tepelik Valday Ormanları bölgesi üç tarafa doğru giden üç önemli ırmağa daha annelik ediyordu: Batıya gidip Baltık'a dökülen Daugava (Batı Dvina), ki başka bir geri dönüş yola olması dışında Vikingler açısından pek önemi yoktu, doğuya doğru gidip sonra güneye dönen ve Hazar denizine ulaşan İdil ve güneye doğru akarak Karadeniz'e dökülen Dnyeper. 700'lü yıllar tükenirken İdil

üzerinden günlerce yolculuk yapan ilk Vikingler, iki medeni devlet ve bir medeniyet ile karşılaştılar: Bulgar, Hazar ve İslam. Ticari kârın yanında, buradan artık Lovat' nehri havzası idi memleketlerine iki şey götürdüler: İdil'in ağzındaki Hazar'dan ve belki biraz da İdil'in orta kesimlerini tutan Bulgar'dan devleti ve kağanlık makamını, burada kurulan pazarlardan ise İslam merkezlerinde basılmış olan sikkeleri. Devletleşme dereceleri buna layık mıydı bilinmez ama 9. yy başında bu sömürgeci Vikinglerin başlarında bir 'kağan' vardı ve artık sadece onların yeni yurdunda değil, anayurtları olan İskandinavya'da da geçer akçe olarak Müslüman paraları kullanılıyordu.

Rus devletinin bu aşamasıyla ilgili ayrıntılı bilgimiz yok. Yazılı kaynaklar hemen hiçbir şey söylemiyor. Ama kesin şekilde tahmin ettiğimiz husus, Hazar ile etkileşimin Rus devletleşmesinin temelini oluşturduğudur. Dnyeper üzerinden güneye ilerleyerek Kiev'e kadar gelen ve belli ki yaşam tarzlarından dolayı Vareng diye adlanan bu kuzeyliler, Hazar'a vergi veren yerli Slav kabilelerini hâkimiyetlerine aldıktan sonra Kiev-Novgorod hattında hızlı bir devletleşme sürecine girdiler. Dnyeper yolunun kullanılması aynı zamanda Bizans ile tanışma anlamına geliyordu. Böylece ismini bildiğimiz ilk Rus önder olan Rurik'in soyundan gelen yöneticiler bir taraftan devlet teşkilatını, bir taraftan da yerli kalabalığın dili olan Slavca'yı öğrendiler ve üç kuşak sonra Slavlaşmaya başladılar. İsveç'ten getirdikleri kabile ismi olan Rus kaldı ama dillerini ve kuzeyli kimliklerini kaybettiler. Ortaya ismi Rus olan, ama İsveççe konuşmayan, İsveç'e göre çok büyük bir nüfusu kapsayan yeni bir ulus çıktı. 960'larda Rusya, bir bozkır önderi olan Kağan Svyatoslav'ın şahsında artık fetih hareketlerine girişiyordu. Doğuda İdil Bulgar ve Hazar, güneyde ise Tuna Bulgar bu ilk Rus kara harekâtından büyük darbe aldılar. Son iki devlet bu darbelerden sonra ortadan kalktı.

Gerçi Rusların Karadeniz'e inmek için sekiz asır daha uğraşmaları gerekti ama bu erken dönem başarıları aslında bir alışım olan Rus kimliğini pekiştirdi. Bulgar hanlığından gelen Müslümanların teşvikleriyle İslam'a iyice meyleden ama içki, zina ve domuz eti yasağı sebebiyle son durakta kabule yanaşmayan Knez Vladimir'in 989 yılında Hıristiyanlığı benimsemesiyle, hem bu din, hem de Rusya için yeni bir dönem başladı. Ortodoks Kilisesi'nin biçimlendirdiği devlet mefkûresi çerçevesinde beliren "Rus tipi" insan topluluğu, bundan sonraki bin yıl boyunca Hıristiyanlaştırmayı Ruslaştırma vasıtası olarak kullanarak sürekli büyüdü. Çağlar boyunca milyonlarca Alman, Fin, Tatar, Çerkez vb. Hıristiyanlığı kabul ettikten ve dil olarak da Rusçayı benimsedikten sonra kendi aslını unutarak Ruslaştı.

Rus devletinin nüve dönemi Hazar ve Oğur, ilk dönemi Peçenek, iyice yerleştiği dönem ise Kıpçak tarihiyle iç içedir ve etkileşimdedir. Tuna ve İdil Bulgar ile ve Macarlarla komşuluktan doğan sürekli vukuat ve bu arada Oğuzların bir kısmının bu bölgeye gelmesiyle onlarla da uzun süreli bir temas sözkonusudur. Dolayısıyla yıllıklarda bu Türk kavimlerinin ahvaliyle ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır. Hatta Avar çağıyla ilgili söylencelere dayanan kimi hatıralar da yıllıklarda korunmuştur. Şu halde, Rus ana vakayinamesi aslında Türk tarihinin temel kaynaklarından birini teşkil etmektedir.

Rus vakayiname yazıcılığının Bizans'tan aparma bir meslek olduğunu iyi biliyoruz. Yıllıkların ortak başlangıç döneminin ilk metinleri bütün eski Musevi, Hıristiyan ve Müslüman kitaplarındaki gibi Babil ve Yafes rivayetlerine ayrılmıştır. Hıristiyanlık öncesi dönemle ilgili tarih ve bilgi hataları da Kilise katkısının önemini ortaya çıkarır. Zira Svyatoslav (962-972) öncesinin zaman bilgisinde yanlışlıklar ve sıkıntılar vardır. Bu dönemle ilgili rivayete dayalı bilgiler genel anlamda çok değerlidir ve pek çok konuyu aydınlatır. Ancak olayların ne zaman gerçekleştiğini

tespit etmek zordur. Doğru olan vakayinamenin ise Bizans eserlerinden, özellikle Georgios Harmatolos'tan alındığını görüyoruz. Bu yüzden örneğin Peçeneklerin bu bölgede en geç 890'lardan itibaren görünmüş, hatta hâkim olmuşlarken, Rus vakayinamesine göre ilk gelişleri 915 yılındadır (Aynı vakayiname onların "ilk geldikleri" tarihten 48 yıl önce, 867 yılında Kiev'de iken aklıktan kırıldıklarını belirtmektedir). Bu yıllarla ilgili bilgiyi Bizans ve İslam kaynaklarından faydalanarak sağlayabiliyoruz. Bu yüzden, 960'lara gelinceye kadar kimi zaman senelerce hiçbirşey olmaz, kimi zaman da bir sene içinde büyük tarihler yaşanır ve yazılır. Öte yandan, yaptıklarını tam olarak ne zaman yaptıklarını bilmesek de, erken Rus önderler, Doğu Slav kabileleri, Duleb ve Horvat gibi gizem içeren topluluklar, Kuzey Rusya'nın o zamanki Slav olmayan halkları vb. konularda tek kaynağımız bu eserdir. Svyatoslav'dan itibaren ise düzenlilik görülmekte, kayıtlar nispeten iyileşmektedir. Bu metinleri örneğin ilk Osmanlı vakanüvislerinin Osmanlıların kökenleri ve eski dönemleriyle ilgili bilgi naklettikleri sayfalarla karşılaştırabiliriz. Rus yıllıklarında 11. ve 12. yüzyılları çok güzel ve ayrıntılı olarak bulmaktayız.

Doç. Dr. Yücel'in çalışmasına yöntem babında getirilebilecek bir eleştiri tabirlerin açıklamasıyla alakalı olabilir. Aslında açıklama yapılan yerde gayet güzel ve ayrıntılı bilgiler bulunuyor. Mesela metinde ismi ilk kez geçen bir knez veya başka önemli bir kişilik yeterli bir ayrıntıyla anlatılıyor. Coğrafi tabirler de yeri geldikçe birer cümleyle açıklanıyor ama hepsi değil. Çok sayıda kişi, budun ve yer adının açıklamasız kaldığını görüyoruz. Bunlar özellikle erken dönemlerde yoğunlaşıyor. Hâlbuki bunların tamamına yakını açıklanmıştır; üzerinde mutabakat olmayanları veya henüz açıklanamayanları da dipyazıda o şekilde anlatmak iyi olurdu. Bir de bu tabirlerin yazımı konusunda sabit bir usûl benimsenmeliydi. Tercih edilen biçimin metin içinde aslı yazılış

(çağdaş Rusça çevirideki değil, eski Kilise Slavcasında geçen biçimler) ve parantez içinde onun çağdaş insanın anlayacağı biçimi olacak şekilde olması, gerektiğinde kısa bir açıklama olması (örn. "... *Tsaryugorod'a* (Çar şehri; İstanbul; Rus. Tsar'grad) ...") okuyucuya kolaylık sağlardı. Tabii bunun tersi de aynı şekilde kullanışıdır. Çağdaş biçim metinde verilir, parantez içinde kaynak eserdeki biçim yazılır.

Eserin bütününe güzelliği yanında küçük görünse de, bazı tabirlerle ilgili tercüme hatası veya olmaması gereken tercih diyebileceğimiz kullanımlar bulunmaktadır. Örneğin Türkçede 700 yıldır bulunan yerleşmiş *Ulah* kelimesine karşı Rusça *Voloh* (burada German kavimlerini anlatır) biçiminin kullanılması gereksiz ve anlamsızdır. Bu 'Voloh' ülkesinden, Almanya'dan bahsedilirken metin "*zemlya Volos'ski*" diyor ki, buradaki halkın ismini *Volos* olarak (s.77) çeviremeyiz. Aynı şekilde hiçbir açıklama yapmaksızın *Venetsians* ve *Genuezts* biçimlerini Türkçe metinde kullanarak (s.78) bunların Venedikliler ve Genevizliler olduğunu okuyucunun bilgi ufku havale etmek doğru olmaz. Bu biçimler, daha doğrusu bunların eski Slavca yazılışları yukarıda belirttiğimiz şekilde verilmeliydi. *Galiçane* budun adı Lihaçev yayınında çağdaş Rusçaya *Galli* olarak çevrilmiş, ancak bundan Britanya'daki *Galleri* değil (s.78), *Fransa'yı* anlamamız gerekiyor. Yazarın kaynakları Yunanca idi ve Yunanistan'da bugün bile Fransa'ya *Galya* denir. Ayrıca metinde tüm ülkeler sayılırken Fransa'nın (Frankia) adı geçmiyor. İlk Slav uluslarından biri olarak anılan *Hobutan* kelimesini (s.79) bir matbaa hatası olarak görüp, doğrusunu esas metindeki gibi *Horutan* biçiminde görmeliyiz ki, Slovenlerin ataları olan Karantanları anlatır. Aynı şekilde *Hvats Denizi* ifadesinde de bir baskı hatası gözüküyor. Bunu Sayın Yücel'in ertesi cümlede verdiği *Hvalis* biçimiyle değiştirmek gerekiyor. *Duleb*'in bir kişi ismi gibi alınması (s.83), konuya vakıf olmayan okuyucuyu

yanıltabilir. Eserdeki edebi vurguyu bir kenara bırakarak veya bir şekilde açıklama yaparak, bunun bir kabile adı olduğu belirtilmeliydi. Aynı şekilde *Haldeyanlar* veya *Vavilyonlar* gibi tabirleri (s.85) Türkçede yerleşik olan *Kaldeliler* ve *Babilliler* şeklinde vermek gerekliydi. Aynı sayfada geçen "*Ps'ler gibi yiyorlardı*" ifadesini öylece bırakmayıp, "*Köpekler gibi*" diye çevirmek gerekliydi. *Yaslar* (*Yason* diyemeyiz), Türkçede yerleşmiş biçimiyle *Aslar* Osetyalı bir kavim değildir; tam tersine, bugünkü Osetlerin As soyundan geldiğine dair fikirler vardır. Aslar Turanlı bir topluluktur; Osetyalı olamazlar. *İakov'u* da *Yusuf* değil, *Yakup* olarak çevirmeliydi.

Bir diğer husus ise bu kitaba has olmayıp genel bir hata ile ilgilidir. Bu hatanın kökünde bulunan *Beyaz Rus* tabiri tamamen yanlıştır. Kavimlerin renklerle nitelendirilmesinin kökü zaten Türkçededir, başkaları bu âdeti ve geleneği Türklerden almışlardır ve (bugünkü) Türkçede *kara* ile *siyah* ve *ak* ile *beyaz* aynı şey değildir. Birinciler daha çok manevi veya mecazi anlam yüküyle doluyken, ikinciler doğrudan maddidir. Kavimler *ak* ve *kara* diye ikiye (gerektiğinde de *kızıl* eklenerek üçe) ayrılır ama bu onların herhangi bir maddi niteliklerini yansıtmaz. Bu yüzden, *Ak Hazar* ve *Kara Hazar* deriz, ama *Beyaz Hazar* diyemeyiz. Hazar'ın kendisi ak veya kara, elbisesi beyaz veya siyah olur. Elimizdeki eserde de *Siyah Ugr* veya *Beyaz Ugr* gibi tabirleri ak ve kara ile değiştirmek gereklidir.

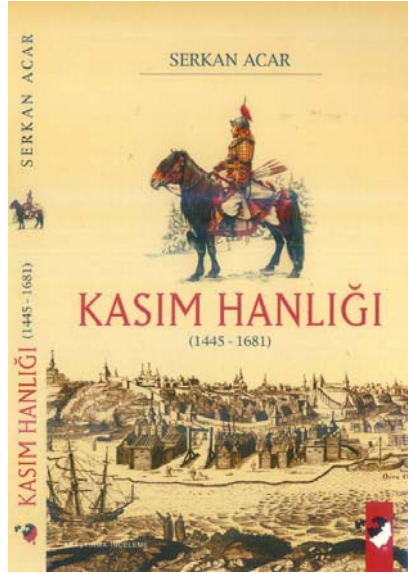
Bunlar ve benzerleri, belirttiğimiz gibi, eserin bütünü içinde fazla yekûn tutmayan hatalardır ancak yine de düzeltilmeleri iyi olurdu. Eserin incelemesini Prof. Dr. İlber Ortaylı yapmış. Ortaylı'nın küçük de olsa bu tür hatalara müdahale etmesi beklenirdi. TTK yayınları hala ciddiyet ve itibarını koruyor ama zaten fazla yayın yapmayan kurum az sayıdaki eserde daha titiz davranabilir. Hatta eski yayınlar da yeni baskılarda artık gözden geçirilmeli, hata ve sevabı tamamen eski hocalara vererek kendimizi tebriye ettiğimizi dü-

şünmemeliyiz. Örneğin, bu kadar baskıdan ve satıştan sonra ne faydası olur bilinmez ama artık Ömer Rıza Doğrul'un Bar Hebraus çevirisindeki mahcup edici hatalar düzeltilmeli.

TTK ile ilgili bir husus da kitapların şu dönemdeki fiyatlarıyla ilgili. Bir dönem kitaplar çok ucuzdu ve Kurum'un bundan zarar ettiği söyleniyordu. Bütçenin büyüklüğü, yapılan hizmetin önemi, bu kitapların okuru olan kimselerin -öğrenci ve hoca- kısıtlı mali imkânları vs. düşünüldüğünde, bu zararın neyin zararı olduğu tartışılır ama şu anda yapılan işin de Kurum'u kâra yönelttiği söylenemez. İfrat ile tefrit arasındayız. İncelediğimiz eserin fiyatı örneğin 50 TL; piyasada muadili kitaplar ise 25-30 TL'den satılıyor. 1000 adet basılmış olan bu kitap 10 TL'den satıldığında dahi kâr eder. Bu olmasın da 30 TL'den satılsın; lakin "*ihtiyacı olan nasılsa bunu alacak*" diyerek fahiş bir fiyat koymak hiçbir tarafın faydasına değil. 50 TL'den 1000 kitap satmaktansa, 40 TL'den 2000 kitap satmak daha semereli bir iştir. TTK bu bakımdan okuyucuyu, daha doğrusu kullanıcıyı büyük üzüntüye sevk etmektedir.

Kasım Hanlığı

Yavuz Söylemez*



Serkan Acar, **Kâsım Hanlığı (1445-1681)**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, 240 Sayfa, ISBN: 978-975-255-200-5

XV. Yüzyılın ortalarına doğru Altın Orda Devleti'nin yıkılmaya yüz tutması ile birlikte Avrasya bozkırlarında hâkimiyet mücadelesi başlamış; Cuci soyundan gelen pek çok hanedan mensubunun yanı sıra Moskova Knezleri de Altın Orda mirası üzerinde hak iddia etmişti. Bu dönemde

* Yavuz Söylemez, Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.